

BİRLİKTE OYNAMAK NEDEN ÖNEMLİDİR?

Johan Huizinga'nın Homo Ludens adlı eserindeki görüşlerden hareketle hazırlanmış uyarlama metin

- 1 İnsan, oyun oynayan bir varlıktır. Johan Huizinga, Homo Ludens adlı eserinde oyunun yalnızca çocuklara özgü bir eğlence olmadığını savunur. Ona göre oyun, insan kültürünün kenarında duran önemsiz bir etkinlik değil; dil, hukuk, sanat, tören, yarışma ve toplumsal ilişkiler gibi pek çok alanın oluşumunda etkili olmuş temel bir davranış biçimidir. Bu yüzden oyuna yalnızca boş zaman etkinliği olarak bakmak, onun insan hayatındaki yerini eksik anlamaktır.
- 2 Huizinga'nın dikkat çektiği ilk noktalardan biri, oyunun insan toplumundan bile daha eski olmasıdır. Hayvanlar da oynar; ancak insanda oyun, biyolojik bir hareketin ötesine geçerek anlam üreten bir etkinliğe dönüşür. İnsan oynarken gündelik hayatın dışına çıkar, belirli kuralları kabul eder ve geçici bir dünya kurar. Bir futbol maçının, satranç karşılaşmasının ya da çocukların kurduğu hayali bir oyunun anlamlı olabilmesi için katılanların aynı kuralları tanıması gerekir. Oyunun düzeni, ancak bu ortak kabul sayesinde var olur.
- 3 Bu ortaklık oyunun toplumsal yönünü açıklar. Bir oyuna katılan insanlar, birbirlerinden farklı olsalar bile belirli bir süre için aynı dünyanın parçası hâline gelirler. Aynı kurallar altında hareket eder, aynı işaretleri anlar, kazanmanın ve kaybetmenin ne anlama geldiğini birlikte kabul ederler. Huizinga'ya göre kültür ile oyun arasındaki bağ özellikle bu tür ortak ve kurallı etkinliklerde belirginleşir. Tek başına oynanan oyun da önemlidir; fakat topluluk hâlinde oynanan oyun, insanlar arasında daha güçlü bir bağ ve ortak deneyim yaratabilir.
- 4 Bu nedenle oyun, yalnızca eğlence sağlamaz; insanlara birlikte yaşamının bazı temel alışkanlıklarını da öğretir. Sıra beklemek, kurala uymak, rakibi kabul etmek, kaybetmeye dayanmak, kazanırken sınırı aşmamak ve herkes için geçerli bir düzeni tanımak bunlardan bazılarıdır. Bir oyunun devam edebilmesi için katılımcıların, sonucu beğenmediklerinde kuralları keyfî biçimde değiştirmemeleri gerekir. Bu bakımdan oyun alanı, küçük bir toplumsal düzen gibi düşünülebilir.
- 5 Huizinga ayrıca oyun ile ciddiyetin birbirinin mutlak karşıtı olmadığını söyler. Çocuklar, sporcular veya satranç oyuncularını oyun sırasında son derece ciddi olabilirler. Oyunun 'gerçek hayatın dışında' gerçekleşmesi, onun önemsiz olduğu anlamına gelmez. Tam tersine insanlar, oyun sırasında yoğun duygular yaşayabilir, güçlü aidiyetler kurabilir ve kendilerini bir grubun parçası olarak hissedebilirler. Oyunun çekiciliği de biraz buradan gelir: Kendi sınırları içinde özgürdür ama aynı zamanda düzenlidir.
- 6 Bu düşünce günümüz açısından yeni bir soruyu gündeme getiriyor. Modern insan geçmişe göre daha az mı oynuyor, yoksa oyunun biçimi mi değişiyor? Dijital oyunlar, çevrim içi yarışmalar ve sosyal medya ortamları milyonlarca insanı aynı anda bir araya getirebiliyor. İnsanlar farklı ülkelerden kişilerle aynı oyuna katılabiliyor, takımlar kurabiliyor ve ortak hedefler geliştirebiliyor. Bu yönüyle teknoloji, oyunun topluluk oluşturma gücünü ortadan kaldırmış değildir.

- 7 Ancak dijital ortamın yarattığı birliktelik ile aynı fiziksel mekânda kurulan ilişki her zaman aynı değildir. Mahallede oynanan bir maç, okul bahçesindeki bir oyun ya da bir masa etrafındaki satranç karşılaşması yalnızca oyunun kendisini değil; bakışı, sesi, beklemeyi, anlaşmazlığı çözmeyi ve yüz yüze iletişimi de içerir. Çevrim içi ortamlar insanları birbirine bağlarken bu tür gündelik karşılaşmaları azaltabiliyorsa, mesele artık 'oynayıp oynamadığımız' değil, nasıl ve kimlerle oynadığımız hâline gelir.
- 8 Huizinga'nın yaklaşımı bu nedenle bugün de düşündürücüdür. Eğer oyun gerçekten kültürün temel unsurlarından biriye, birlikte oynama biçimlerindeki değişim toplumsal ilişkileri de etkileyebilir. Ortak oyun alanlarının azalması, insanların yalnızca eğlenme biçimini değil; ortak kuralları deneyimleme, farklı kişilerle karşılaşma ve bir topluluğa ait olma yollarını da değiştirebilir. Belki de modern dünyanın önemli sorularından biri şudur: İnsanlar hiç olmadığı kadar çok oyunla çevriliyken, birlikte oynamanın toplumsal anlamını koruyabiliyorlar mı?

Kaynak: Johan Huizinga, Homo Ludens: Oyunun Toplumsal İşlevi Üzerine Bir Deneme. Bu metin, eserdeki temel görüşler korunarak IGCSE okuma çalışması için sadeleştirilmiş ve güncel bağlama uyarlanmıştır.
Sedat Yılmaz • sedatyilmaz.org